

Grundlagen är ett pekoral

| av Per Kjellén

Det blir allt fler liberala demokratier i världen. Snart utgör de en majoritet av FN:s medlemsstater. Då kanske det är dags även för Sverige att göra demokrati av parlamentarismen.

KEJSARENS NYA KLÄDER är en verklighets-skildring. Den visar att folk är så himla rädda för att göra bort sig så att ingen vill påpeka att kejsaren står naken. Att kejsaren står naken antyder icke endast att han är utan kläder. Det antyder också att det inte är någon riktigt vacker syn, den är i alla fall generande. Sådant måste skylas. Verkligheten måste skylas.

Alla vet. Förlåt. Nästan alla vet att man inte kan spela fotboll utan regler. Det är självklart att vi har regler och normer i vårt dagliga liv. Därför är det helt ofattbart att vi låter det offentliga styras av ett pekoral. Den, som säger så, kan aldrig bli professor i statsvetenskap eller få en domartjänst. Eller ens den enklaste lilla uppgift som förtroendevald. Även för en socialdemokrat är det självklart, att det som är generande skall döljas.

En del av mänskligheten har kommit fram till ett civiliserat samhälle. Ibland användes uttrycket "socialiseringsprocess". I detta sammanhang syftar det bara på att människor i ett samhälle måste underkasta sig myndigheternas maktspråk för sin överlevnad. Att den mänskliga karaktären har brister, det har vi skriftligt bevis på från det antika Grekland. Säkerligen grundas grekernas föreställningar på tidigare traditioner. Än i dag finns samma tankar kvar. Mångtusenårig är alltså uppfattningen att vissa brister icke kan godtas hos personer med makt och myndighet. Tanken på ett statskick, där Gud, eller en regerande furste, icke var den slutgiltigt ansvarige, har länge upptagit moralfilosoferna. Deras möda har lett fram till demokratin. Demokratins uppbyggnad skall ge folket kontroll över maktutövningen. Demokratien innebär att folket lämnar ett uppdrag till maktutövarna, och samtidigt överlämnas en instruktion, regler för hur makten skall utövas.

Praktiskt taget alla styrelseskick kräver en konstitution, oavsett vilket styrelseskick som råder. Brunei har en konstitution, Sovjet hade, och jag tror alla FN stater, utom en, har det. Det finns konstitutioner som lämpar

sig för diktaturer och sådana för demokratier. Det finns konstitutioner som är bra och det finns konstitutioner som är dåliga.

Om vi ställer en fråga till svenska folket: "Vill ni ha en dålig konstitution lämpad för diktaturer – eller vill ni ha en bra konstitution lämpad för demokratier?" så är jag helt säker på vilket svaret skulle bli.

Varför har vi då en dålig konstitution i Sverige? En konstitution som dessutom nästan tippas över åt diktatur, men helt klart är en enpartikonstitution.

Tankarna på en modern demokrati fick konkret form i och med den franska revolutionen. Revolutionen misslyckades, men tankarna dog inte. Sveriges konstitution från 1809 bär klara spår av liberalt och demokratiskt tänkande. Med Napoleon som kejsare och enväldshärskare i Europa och Bernadotte, hans tidigare marskalk, som svensk kronprins var det otänkbart att något annat än monarki skulle kunna accepteras. Det blev alltså en konstitution i tiden.

De liberala tankarna begränsas inte till politiken. Adam Smith formulerar den fria marknadsekonomi. Allt låg i tiden. Industrialismen visar att marknadsekonomi kan bota massfattigdomen och global handel skapa oant välbästand. Liberalismen och kapitalismen vinnar allmänt bifall och åter igen seglar demokratin upp som det ideala statskicket.

Så kommer Marx med sina läror om socialism. Där liberalerna ser fattigdomens utrotande, där ser socialisterna fattigdomens tillväxt. Där liberalerna ser kapitalismen som frihetens ekonomiska system, där ser socialisterna kapitalismen som förstadiet till kaos och misär.

Demokratin visar sig oemottaglig för vinklade uppfattningar. Alla synes vara ense om att det är riktigt att det skall vara folket som styr, icke en härskare som fått sin makt genom arv eller av Guds nåde. Marx inser att demokratin vädjar till människors förnuft och grundläggande känsla för rättvisa och solidaritet. Den liberala demokratin blir en fiende till socialismens kollektivism och

krav på enhetlig ekonomisk styrning. Marx inser, att det är nödvändigt att påverka massorna i deras tänkesätt.

Marx vrider till begreppet och påstår att demokrati är när varje människa har rätt och möjlighet att påverka sin egen situation i samhället som helhet, inte bara i politiska frågor. Särskilt prisar Marx den ekonomiska demokratin. Uttrycket ekonomisk demokrati blir en dimridå över formerna för det fulländade socialistiska samhället, med alla produktionsmedel i det allmännas ägo. Det är detta som enligt Marx ger oss demokratiskt inflytande.

Enväldet i absoluta former, aristokratin och kyrkornas makt är samtidigt utsatta för anfall med bevekelsegrunder som delas av liberaler och socialister. I Sverige vävs demokratitankarna in i 1809 års konstitution och den anpassas hela tiden i demokratisk riktning.

Socialismen tar form och blir en politisk makt. Socialism och liberalism är eniga om en del av demokratins villkor. Resultatet blir rösträtt för alla. 1809 års konstitution blir alltför mycket ett lappverk med alltför många undantag och tillägg. En författningsreform blir nödvändig.

”Jämlikhet – Frihet” är titeln på franska revolutionens första deklaration om de medborgerliga rättigheterna. Detta var liberalismens stridsrop. Vem förknippar idag ”Frihet, Jämlikhet och Broderskap” med liberalismen? Absolut ingen, därför att borgerligheten ansågs vara monarkins, kolonialismens och kyrkans gruppering. Alltså tog socialisterna helt fräckt hand om denna säljande slogan. Liberalerna, utan någon egentlig politisk förankring, kunde bara förvånat titta på.

Andra världskriget blev ideologiernas kamp. Omständigheterna och diplomatins bedömningar tvingade samman demokratin USA och diktaturern Sovjet i en gemensam ansträngning mot nazismen. De motsatta ideologierna hamnar på samma sida när Europa inte klarar av att bekämpa Hitler. Demokrati plus kommunism blir lika med de krafter som besegrar nazismen. Socialism har därmed blivit rumsren. För många mer än rumsren eftersom socialism är demokrati medan de borgerliga trots allt lever kvar i kolonialismens och utsugarnas tidevarv.

EFTER 1809

I Sverige var politikerna eniga om att 1809 års konstitu-

tion måste förnyas. 1954 tillsattes en författningsutredning som 1963 lade fram sitt förslag.

Förslaget stöttes och blöttes för att utmytna i 1974 års riksdagsordning och regeringsform. Vi måste komma ihåg, att denna utredning arbetade då det offentliga språket mer hyllade den kommunistiska expansionen i världen än den demokratiska. 1974 har Vietnamkriget satt sin prägel på det ideologiska tänkandet i Sverige. USA förknippades inte med liberal demokrati, USA var krigsförbrytare och stod för imperialism. Kommunismen accepterades åtminstone som tredje världens frälsning.

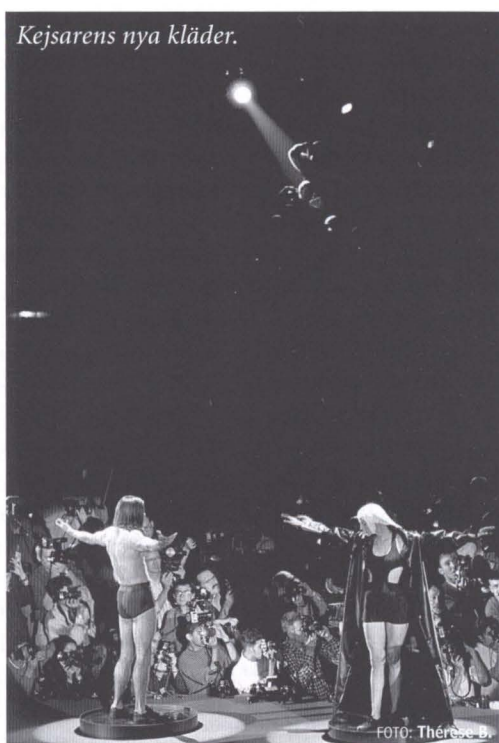
Skickliga opinionsbildare har sedan bearbetat medborgarna. I dag sägs det ofta att borgarna lyckades behålla monarkin i den så kallade Torekovkompromissen. Den stora tvistefrågan var emellertid att borgerligheten ville ha grundlagsskydd för de politiska fri- och rättigheterna medan socialisterna ville ha grundlagsskydd för de sociala rättigheterna. De socialistiska opinionsbildarna har lyckats dölja detta totalt och framställt kompromissen, som att socialisterna gått med på att icke införa republik med ”Göran Persson” som president. En kung som stod över partipolitik symboliserade en lång nationell tradition och kunde omfattas av hela folkets

förtroende. Jubel i det borgerliga läget. Därefter har grupperingar bland de borgerliga väl värdat denna bluff.

Innan vi tar tag i dagsläget så är det på plats med följande klargörande. De finns som påstår att Sverige icke är en demokrati. Dessa tas sällan på allvar helt enkelt därför att det är odiskutabelt att Sverige är en demokrati. För en del av oss är demokrati ett klart definierbart begrepp och för andra är demokrati ett så kallat förhållningssätt. Om den allmänna opinionen envisas med att kalla demokratin för ett förhållningssätt, då går det aldrig att diskutera demokratibegreppet. Jag kan inte låta bli att förknippa detta med Marx tankar för 150 år sedan. Marx lyckades förgifta demokratitanken, som till dess stått sig sedan Perikles dagar.

PARLAMENTARISM, INTE DEMOKRATI

Den nya svenska författningen strävar inte efter demokrati. Den strävar efter att fastlägga principerna för en parlamentarism. Och helt i enlighet med Marx termi-

nologi har denna parlamentarism ett demokratiskt förhållningssätt.

Jag hoppas, att alla är överens om att vi måste ha en författning. Då borde vi också vara överens om att den författning vi skall ha borde vara bra. Då måste vi också lyssna lite grann på den vänster som säger att en författning bara är ett papper. En majoritet kan rösta bort den, och sådana som Hitler (och kanske Stalin) kan helt negligera den utan påföljder. Det fattas en ingrediens i vänsterns resonemang. Den ingrediensen är rättssamhället och det vi kallar avtalsrätt. Jag tror att vi alla känner respekt för sådana människor för vilka ett handslag räcker – ordhållighet är en dygd. En författning, en lag, eller vilken överenskommelse Du vill är alltid något som vi kommer överens om muntligt och bekräftar med ett handslag. Det kan sedan vara bra för minnet att skriva ner ett avtal. Alltså en författning och en lag är en skriftlig bekräftelse på ett muntligt avtal. Om således en bekräftelse på ett muntligt avtal blott är en papperslapp, då är ju ett muntligt avtal också blott vind. Vänsterns motstånd mot en konstitution grundar sig i vänsterns motvilja att hålla ett ingånget avtal. Speciellt om avtalet är träffat med personer med annan politisk uppfattning än vad de själva har. Utifrån motviljan att bli tvingad att klargöra sin egen uppfattning så har också vänstern en motvilja mot att få sina avtal nedtecknad på papper med namnteckning, datum och ort.

Vår nuvarande författning är en skapelse av landets vänsterkrafter.

Den första paragrafen i en författning bör vara en portalparagraf. Den skall slå fast principerna för vårt styrelseskick och den skall vara formulerad så att den varje elev som lämnar grundskolan skall kunna den utan till. I första paragrafen nämns icke ordet demokrati.

Den andra paragrafen är inne på samma tema, men broderar ut mer och ställer första paragrafen i skuggan. Den som uppfattar första paragrafen positivt blir snart

tveksam om vad den egentligen säger allteftersom orden flyter på i den andra paragrafen. Till exempel den rent marxistiska formuleringen att demokratiens idéer skall bli vägledande inom samhällets alla områden. Det är nästan exakt Marx formulering av sitt motstånd mot den konstitutionella demokratin. Alltså har författningen etablerat två tolkningar av demokratin. Det politiskt ohederliga och demoraliserande blir att ledande företrädare nu kan säga, att demokrati är så mycket att man icke kan slå fast vad demokrati egentligen är.

”Det allmänna” skall särskilt trygga rätten till arbete, etc. Bland det första FN gjorde var att författa en deklARATION om de mänskliga rättigheterna. Det var häftiga diskussioner om skillnaden mellan negativa och positiva rättigheter. Den kommunistiska världen kämpade hårt för att få med de positiva rättigheterna.

1947 var striden häftig och förbittrad i FN. FN tog kompromissen för att överhuvudtaget få en deklARATION antagen. Samma tema togs upp av de borgerliga i vår författningsutredning. De borgerliga förlorade och idag sägs ingenting om motståndet mot portalparagrafen med de positiva rättigheterna. Ingen borde behöva offra tankemöda och argumentation för att förklara att paragraferna 1 och 2 redan har dödförklarat den svenska författningen. Varför dödförklarat – jo därför att när innehållet i de två första paragraferna i andra sammanhang betraktas som förlegat, avsomnat gods, då kan inga försök få resten att leva.

Varför används uttrycket ”det allmänna”? Varför går inte alla arbetslösa till ”det allmänna” och kräver ”det allmänna” på sina grundlagsfästa rättigheter? Är det inte så, att ”det allmänna” är ett försök att skyla verkligheten? Är det inte så, att var och en som läser paragraferna 1 och 2 förstår, att ”det allmänna” inte kan betala något arbetslöshetsunderstöd? Alla förstår innerst inne att paragraferna ett och två är vad som kallas för viljeinriktningar. En bra konstitution skall vara förpliktigande

REGERINGSFORMEN

1 kap. Statsskickets grunder

1 § All offentlig makt i Sverige utgår från folket.

Den svenska folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning och på allmän och lika rösträtt. Den förverkligas genom ett representativt och parlamentariskt statsskick och genom kommunal självstyrelse.

Den offentliga makten utövas under lagarna.

2 § Den offentliga makten skall utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet.

Den enskildes personliga, ekonomiska och kulturella välfärd skall vara grundläggande mål för den offentliga verksamheten. Det

skall särskilt åligga det allmänna att trygga rätten till hälsa, arbete, bostad och utbildning samt att verka för social omsorg och trygghet.

Det allmänna skall främja en hållbar utveckling som leder till en god miljö för nuvarande och kommande generationer.

Det allmänna skall verka för att demokratiens idéer blir vägledande inom samhällets alla områden samt värna den enskildes privatliv och familjeliv. Det allmänna skall verka för att alla människor skall kunna uppnå delaktighet och jämlikhet i samhället. Det allmänna skall motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller annan omständighet som gäller den enskilde som person.

Etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv bör främjas.

och skriven så att oavsett vem som sitter vid makten, så skall konstitutionens regler följas. Viljeinriktningar är partipolitik och har inget i konstitutionen att göra.

Verkligheten, alltså de tvingande reglerna, kommer sen.

STATSMINISTERN STYR

Regeringen styr riket. I en demokrati brukar styrning av riket regleras mellan olika institutioner. Här är det regeringen som styr.

Regeringen är statsministern. Statsministern tillsätter övriga statsråd ensam. Regeringens beslut fattas solidariskt, en för alla och alla för en. Det betyder att statsministern ensam har ansvaret.

Statsministern skall godkännas av riksdagen med den finurliga konstruktionen att hela riksdagen icke behöver rösta ja. Minst halva riksdagen måste rösta nej. Andra halvan kan avstå från att rösta.

I sak betyder detta, att den person som kontrollerar riksdagen också kan räkna med regeringsmakten. Normalt sett är detta ledaren för det största partiet i riksdagen, men givetvis icke nödvändigtvis så. I alla fall är kontrollen av riksdagen det avgörande. När någon väl skaffat sig den kontrollen så kommer hela regeringsmakten som belöning. Och regeringsmakten betyder kontroll över hela det offentliga livet i Sverige – inklusive rättsväsendet.

I en tidningskommentar dagen före dom skulle falla i målet mot Håkan Jaldung för dennes hantering av kravallerna i Göteborg påpekas det att juristdomaren kommer säkert att fälla Jaldung men de politiskt tillsatta nämndemännen kommer säkerligen att fria. En kommentar som ligger nära den lille pojken påståande att kejsaren ju är naken. Sverige har också ett system med förvaltningsdomstolar och partssammansatta domstolar. Vårt system ligger långt ifrån idealen om rättsväsendet hos en renlärig demokrat.

”Om vi inte vill tillåta flickor att bära slöja är jag beredd att lagstifta” säger Mona Sahlin. Som regeringsmedlem uttrycker Mona Sahlin regeringens uppfattning även om hon använder jagform. Således har vi en regering beredd att styra genom dekret. Inte bara genom allmänna dekret utan också specifika beteenden skall kunna bestraffas.

99 PROCENT

Vad skiljer i princip en diktatur från en demokrati? De allra flesta svarar att det är folkets val. Men nog har vi hört talas om val i diktaturländer och till och med sådana som uppnått 99 procent av alla röster? Jo, jo det skall givetvis vara fria, allmänna och hemliga val, det är det som är skillnaden. Därför är Sverige demokratiskt.

Då skulle skillnaden mellan diktatur och demokrati

icke ligga i maktpositionen utan i hur vederbörande kommer till makten. Genom förfalskade val – då är det diktatur, genom hederliga val – då är det demokrati. Att maktbefogenheterna är desamma skulle alltså inte spela någon roll då? Vem har mest makt, sultanen av Brunei eller Sveriges statsminister? Jag vet inte. Påståendet, att sultanen av Brunei sitter på flera olika ministerposter är irrelevant. Sveriges regeringschef har den absoluta kontrollen och utse statsråd som han vill eller inte vill. Jag skulle inte bli det minsta förvånad om Sveriges regeringschef har större makt än sultanen av Brunei.

Skillnaden kan då ligga i att i Sverige kan regeringschefen och hans parti förlora makten vid varje val. Det har flera gånger hänt i Sverige att regeringspartiet kraftigt förlorat och hamnat i minoritet men utan att något regeringskifte kommit till stånd.

Skillnaden mellan diktatur och demokrati ligger i att i en demokrati har ingen individ en absolut maktposition och varje individ i maktposition är beroende av andra institutioner. Maktindelningen är grunden för folkets styrning.

Det förhållandet att statsministern i Sverige direkt eller indirekt har full kontroll över statens alla

funktioner gör att jämförelsen med enpartistaten är befogad.

Att en sådan författning kunde trumfas igenom 1974 kan förklaras med att vi då hade mer vänskapliga förhållande med Sovjet och kommunistvärlden än med USA. Den socialistiska skördetiden var kommen. Oppositionen mot 1974 års författning nådde aldrig ut till folksjälen. Idag borde folksjälen ha ändrats. Vi står nu inför att EU skall ta emot de tidigare öststaterna som ingick i Sovjets maktsfär. I dessa stater, har insikten om det politiska förtrycket gjort att folket hälsat nya friska konstitutioner välkomna. Ingen av dessa nya konstitutioner har någon likhet med den svenska. Samtliga bär prägel av demokratin som styrelseskick.

Alla försök att debattera författningen drivs omedelbart in i frågan om inte kungen har en stilig uniform, om inte Sylvia är förtjusande, om inte kronprinsessan Victoria inger förtroende och visar en ambitiös vilja att regera. Att svenska folket älskar sitt kungahus och inte vill se Lars Ohly som president. Denna debatt har ingenting med kungahuset att göra. Frågan om författningen är en allvarlig fråga.

Sedan 1947 har antalet demokratier i FN ökat. I den ökningen leder klart den konstitutionella liberala demokratin. Snart är det majoritet i FN för demokratiska stater och då blir det tydligare att Sverige också måste skaffa en demokratisk författning.

Per Kjellén (kjellen@netg.se) är pensionerad skeppsmäklare.